

1864 var præget af foranderlighed eller stilstand. Bestandig søger han at sætte sine mange empiriske undersøgelser i forhold til dette problem, og derfor kan han også uden større anstrengelse konkludere, at »stilstand på mange områder overskyggede forandringerne«.

Men der bliver også plads til beretninger om dagliglivet på gårdene, om fattigfolks vilkår, om løjtingernes kulturelle liv og levned og om mulighederne for social mobilitet i et fastlåst landbrugsamfund. En af de muligheder der fandtes for den sociale mobilitet var søfarten, som spillede en væsentlig rolle i Løjt sogn. Den betød dels en mulighed for mindre bemidlede for at avancere på den sociale rangstige, dels en mindre økonomisk afhængighed af landbruget.

Bogens sidste kapitel, der omhandler perioden fra 1864-1970 er som det foregående yderst solidt og gennemarbejdet, og bygget over det samme materielle udgangspunkt, der gør de to afsnit let at læse i forlængelse af hinanden. Som følge af de nationale og politiske problemer der fandt sted i den første halvdel af den behandlede periode, har disse aspekter større vægt i dette afsnit end det foregående.

Også i dette afsnit er forståelsesram-

men den økonomiske udvikling i perioden. Og den har læseren gode muligheder for at forstå, da forfatteren Hans Schultz Hansen ikke går ud fra, at den nationale og internationale udvikling er kendt af alle. For eksempel rides på to linier optakten til 1. verdenskrig op. Den ville de fleste forfattere sikkert betragte som kendt, da historien om »skuddene i Sarajevo« hører til dansk folkeskole-bagage. De to linier sætter imidlertid tingene på plads, og Hans Schultz Hansen kan fortsætte på den lokale udgave af 1. Verdenskrig, så alle er med.

Bogen er gennemgående udmærket illustreret, og billedteksterne tilgodeser nogenlunde de beskrivelser af livsformer og dagligdag, som skulle være med i et afsluttende kapitel, men som blev opgivet på et sent tidspunkt. På ét punkt svigter illustrationerne dog – kort. Bogen indeholder ganske vist mange kort – udskiftningskort og prik-kort over arkæologiske fund. Man skal dog helt frem til side 224, inden et anvendeligt kort over Løjt sogn vises, og vi, der ikke er særlig godt kendt i området, lades i stikken indtil da.

Allan Frandsen

NORDEN

Ulf Näsman og Jørgen Lund (red.): *Folkevandringstiden i Norden*. En krisetid mellem ældre og yngre jernalder. Rapport fra et bebyggelsesarkæologisk forskersymposium i Degerhamn, Öland d. 2.-4. oktober 1985. (Aarhus Universitetsforlag, 1988). 288 s., ill. 168 kr.

Jernalderen er i vælten for tiden. Spændende nye fund og tolkninger gør, at vi historikere ikke længere kan lade som

om Danmarkshistorien startede i vikingetiden, men må prøve på at følge med og vel egentlig også at blande os i debatten. Det er der bla. en mulighed for med nærværende publikation, der i hovedsagen bringer oplæg fra et seminar på Öland, hvor svenske, norske og danske arkæologer, geografer, stednavneforskere og vegetationshistorikere diskuterede bebyggelsesudvikling med særlig fokus på, hvad der i et af bidragene kaldes »Den folkevandringstida

»krisen«. Spørgsmålet om, hvorvidt Skandinavien i Folkevandringstiden (ca. 400-550) blev mere eller mindre af-folket, således som man før var tilbøjelig til at tro eller om perioden var mere præget af kontinuitet evt. omstrukture-ring.

Bogen indeholder udover en indledning 12 bidrag, der mere eller mindre snævert forholder sig til denne problematik. 8 af bidragene behandler enkelte regioner eller lokalområder med temmelig divergerende opfattelser af »krisen« og dens evt. årsager, ét rummer et forsøg på at opstille ræsonnementer til forståelse af lokale variationer, mens den svenske århusianer Ulf Näsman giver en diskuterende forskningsoversigt over den nyere diskussion af problemet. Derudover kan man finde en artikel, der viser, at stednavneforskerne ikke har noget at bidrage med til diskussionen, men tværtimod har hårdt brug for arkæologerne i håb om at få dateret deres stednavne fra jernalderen. Noget udenfor temaet falder en artikel af Janken Myrdal, der forsøger at opstille en model for sammenhængen mellem den agrarteknologiske udvikling og samfundsudviklingen fra ca. 500 f.v.t. til 1500 e.v.t. Yderst spændende og stimulerende læsning for den historiker, som ellers af og til kan køre lidt trætt i de arkæologiske og pollenanalytiske detaljer i dette bind. Imidlertid blir det nok svært for ligesindede at finde frem til, at et centralt bidrag til den førindustrielle teknologihistorie skal søges i denne bog.

Ellers er den vigtigste artikel nok Ulf Näsman's diskussion af bogens centrale problem med den ovenfor citerede titel. Dennes hovedærinde må nok siges at være et opgør med opfattelsen af folkevandringstiden som en krisetid. Dette forehavende lettes meget af, at han forlanger, at bevisbyrden må påhvile den, som hævder noget andet end kon-

tinuitet, hvad angår befolkningsudviklingen. Når vi har tre muligheder: kontinuitet, fremgang og tilbagegang, har jeg imidlertid svært ved at se andet end at to er forkerte og én er rigtig. Spørgsmålet er blot hvilken. Og her må pollenanalytikernes næsten enstemmige vidnesbyrd om tilbagegang i den menneskelige udnyttelse af naturen i folkevandringstid veje særdeles tungt. Dette kan kobles med de mange vidnesbyrd om bebyggelser, gravpladser og landbrugsarealer, der blev opgivet – både de, der er fundet ved udgravning og de umiddelbart synlige på områder, der aldrig senere har været opdyrket (som fx. dem på vestjyske hedearaler, som Gudmund Hatt i sin tid udforskede, og som ikke nævnes i Jørgen Lunds bidrag til bogen om »Jernalderens bebyggelse i Jylland«). Dertil kommer at tiden og ca. det efterfølgende århundrede stadig er svagt repræsenteret, hvad angår arkæologiske fund. Det sidste kan som fremhævet flere steder i bindet skyldes arkæologernes vanskeligheder med at finde og erkende denne periodes levn, herunder mangelen på en veletableret keramikkronologi. I så fald må man forvente, at billedet ændrer sig. Indtil videre er der for mig at se to muligheder for at fortolke det materiale, vi har: Enten en tilbagegang eller, som enkelte forfattere er inde på, en koncentration af bebyggelsen i større enheder, som da må have ernæret sig ved en væsentlig mere effektiv udnyttelse af mindre jordarealer. Den eneste fuldt udgravede landsby i Danmark fra tiden, Vorbasse viser imidlertid, at gårdtallet halveres i forhold til tidligere, uden at der er tale om større gårde – vist nærmest tværtimod. Og tegn på en væsentlig mere effektiv udnyttelse af jorden er der vist ingen af.

Hvis man skal vælge mellem de tre nævnte muligheder, må vi altså for mig at se vælge den sidste: tilbagegang. Så

kan man diskutere, hvor stor den har været. Og da er det nu givet, at ældre tiders til det yderste dramatiske opfattelser ikke længere lader sig opretholde. Men mon ikke der er sket det for Ulf Näsman og andre bidragydere til bogen, som så ofte sker, når opfattelser skal revideres: at man havner i den modsatte grøft. Hvis der var tilbagegang var der krise. Det var der vel sådan set også, hvis den ældre jernalders bemærkelsesværdige ekspansion afløstes af kontinuitet. Det må i givet fald have været en ubehagelig oplevelse, for dem, som måtte have oplevet det.

Anders Bøgh

Sverre Bagge: *The Political Thought of The King's Mirror*. (Mediaeval Scandinavia Supplements Vol. 3, Odense University Press, 1987). 253 s., 305 kr.

Denne bog er en bearbejdet oversættelse af Sverre Bagges disputats fra 1979 om det berømte norske Kongespejl fra o. 1250. Førsteudgaven var lavet med nedfotograferet skrivemaskine'sats' og en indbinding, der ikke tålte læsning. Den signalerede således at være skrevet udelukkende med det formål at skaffe sin forfatter doktorgraden og vakte ved sin fremkomst så liden opsigt, at den ikke blev anmeldt i (Norsk) Historisk Tidsskrift. Begge dele forekommer i dag højst besynderligt, idet der afgjort er tale om en bog, som mange andre kan have glæde af, og det er rimeligt, at kredsen er blevet udvidet ved, at den er udkommet på engelsk. Med henblik på et udenlandsk publikum burde bearbejdelsen imidlertid nok være gået lidt videre, idet fremstillingen i det store og hele forudsætter, at Kongespejlet er bekendt, ligesom den holder sig meget snævert til det i titlen angivne emne. Og i øvrigt går ud fra, at læseren gerne

læser gammelnorsk, idet man må gå til noterne for at få kildecitater oversat. Den ubevæbnede læser får således kun delvis indtryk af, hvilket overordentlig interessant værk Kongespejlet er. En moralsk og praktisk vejledning for købmænd, hirdmænd og konger fra o. 1250 kan der hentes meget andet interessant ud af end politisk idéhistorie. Det ville Sverre Bagge nok også have gjort, hvis han i 70'erne havde haft den samme interesse for mentalitetshistorie, som han har opdyrket i 80'erne.

Politisk idéhistorie er imidlertid også en form for mentalitetshistorie og indenfor dette felt læser og fortolker forfatteren da så meget som muligt ud af Kongespejlet. Metoden er at stille en række emner op som f.eks. grundlaget for kongens magt, kongen som dommer, konge og kirke, konge og folk og så på tværs af Kongespejlets egen stoforganisering samle ind til belysning af problemstillingerne, hvorefter de fremanalyserede tankegange konfronteres med europæisk tænkning om de samme ting, og dernæst med samtidens norske realiteter. Det viser sig da, at Kongespejlets politiske ideal er et i forhold til samtidig europæisk tænkning noget gammeldags begrundet autoritært, næsten teokratisk kongestyre. Dette er ikke ganske overraskende, idet det norske kongedømme i løbet af 1200-tallet udviklede en vist i europæisk sammenhæng ganske enestående (formel) magtfylde, og Kongespejlets formål var at bidrage til denne udvikling. Lidt mere overraskende er det, at den kongelige aktivitet, Kongespejlet lægger den absolutte hovedvægt på, er funktionen som dommer. Ifl. traditionel opfattelse havde kongedømmet i Norge ganske vist på dette tidspunkt erobret tingenes dommerfunktion, men den blev udøvet af kongeligt udnævnte dommere, mens kongens egen indsats som dommer i bedste fald var beskeden. Her argu-